

НАУКОВЕ ЖИТТЯ НМАУ ІМ. П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

ЗАХИСТИ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ

На засіданнях СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ Д. 26. 005. 01 Національної музичної академії імені П. І. Чайковського відбулися захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора мистецтвознавства.

Так, 27 квітня 2016 року **Тетяна Олегівна Молчанова** захистила дисертацію **«Мистецтво піаніста-концертмейстера: історичний і методологічний дискурс»** на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». Мета дослідження – створити комплексну картину становлення мистецтва концертмейстера в контексті музично-історичних процесів; розкрити динаміку цих процесів як у рамках однієї культури, так і у взаємозв'язках між різними культурами, враховуючи національно-ментальний аспект; теоретично обґрунтувати, розробити й конструювати логічно сформовану систему набуття іманентних знань і навичок концертмейстерської роботи у різних напрямках.

Дисертація є першою спробою в українському музикознавстві комплексно теоретично усвідомити історико-культурний контекст мистецтва концертмейстера у поєднанні з методологією цього виконавського різновиду.

Дисертант здійснила історико-культурний і методологічний дискурс-аналіз мистецтва концертмейстера, інтерпретувала соціокультурні й естетичні передумови, історичні трансформації, рушійні сили, концептуальний фон тематизації і сучасний стан інформаційного змісту мистецтва концертмейстера у народів цивілізованих систем євразійської культури; систематизувала основні напрями і концепції наукових здобутків світової та вітчизняної музикознавчої літератури з цього фаху, спрямовані на вивчення культурно-історичних, психологічних, методологічних засад мистецтва спільного виконавства та у цьому контексті – концертмейстера; осмислила й чітко структурувала семантико-етимологічний тезаурус дефініцій: «акомпаніатор», «акомпанування», «акомпанемент», «артист камерного ансамблю», «капельмейстер», «клавірист», «концертмейстер», «концертмейстер-ілюстратор», «корепетитор», «піаніст-ілюстратор музики», «супровід», «тапер»; скоригувала розбіжність між іншими лексемами, які формують професію концертмейстера; запропонувала авторську інтерпретацію визначення фаху піаніста-концертмейстера; охарактеризувала естетико-філософський контекст культурного життя кожної історичної епохи, тенденції присутності залишкових явищ попередніх етапів у наступних; виявила основні стилістичні орієнтири становлення мистецтва спільної гри удвох від минулого до сьогодення; увела в науковий обіг нові дані з історії фаху акомпаніатора-концертмейстера; розкрила жанрово-стилістичну трансформацію камерної вокальної, інструментальної, танцювальної музики та органологічну складову інструментарію в контексті взаємодії факторів, які визначають їх участь у цьому форматі виконавства; охарактеризувала постаті відомих акомпаніаторів-концертмейстерів, роль яких стала особливо важливою у набутті концертмейстерством статусу багатогранного різновиду творчо-виконавської діяльності піаніста, розглянула її формування у країнах світу, в Україні та в одному з

її регіонів – Галичини; збагатила інформаційний простір невідомими матеріалами про музикантів цього фаху, спираючись на архіви, спогади відомих виконавців, особисте листування та спілкування з сучасними музикантами; сформувала концепцію комунікативності як сукупності властивостей, які сприяють успішному спілкуванню концертмейстера та соліста, у цьому контексті визначила вербальні й невербальні контакти у фаховій інтеракції «концертмейстер – соліст», розробила творчу лабораторію концертмейстера й соліста, розкрила роль концертмейстера у спільному виконавському процесі, запропонувала авторську концепцію стратегії взаємодії концертмейстера та соліста; розробила інтегральну теоретичну базу опанування комплексною системою набуття іманентних знань і навичок концертмейстерської роботи у різних напрямках діяльності, визначивши її як інтегративне утворення, яке інспірує здатність концертмейстера до художньо-творчої, інтерпретаторської та комунікативної взаємодії з музикантом іншого фаху; дала авторське визначення кожному фаховому напрямку.

Т. О. Молчанова створила першу у вітчизняному музикознавстві комплексну теоретичну концепцію мистецтва концертмейстера як культурного феномена, дослідила історичне становлення й подальше формування спільного виконавства у форматі паритетного дуету, репрезентувала систему іманентних знань і навичок, необхідних у роботі концертмейстера; увела в обіг нову інформацію про акомпаніаторів, концертмейстерів XIX–XXI століття.

25 травня 2016 року **Вадим Олександрович Ракочі** захистив дисертацію «**Еволюція інструментального соло як відображення розвитку симфонічного оркестру кінця XVIII – початку XX століть**» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». Питання соло дисертант досліджує в теоретико-методологічному та історико-хронологічному аспектах у першому розділі, в аналітичному – у другому. Аналіз інструментального соло здійснено в контексті історії оркестру з акцентом на взаємозалежності еволюції соло і розвитку оркестру. Такий взаємовплив дає підстави для дихотомічної періодизації історії оркестру. Перша фаза – *солостримуюча* (розвиток соло в оркестрі гальмується) охоплює період XVII – першої половини XVIII століть. Другу половину XVIII століття розглянуто як перехідний етап до *солостимулюючої* фази (від початку XIX століття і до теперішнього часу), коли соло в оркестрових творах починає відігравати все більш важливу роль. Мета дослідження – виявити конструктивні й виражальні функції інструментального соло відповідно до закономірностей оркестрового викладу в симфонічних творах європейських композиторів кінця XVIII – початку XX століття. У роботі визначено поняття «оркестрова концепція» і з'ясовано чинники, які її формують; пояснено дихотомічну періодизацію історії оркестру; доведено залежність між еволюцією соло і розвитком оркестру; обґрунтовано, що обрані для аналізу твори є етапними в еволюції інструментального соло в оркестрі; проаналізовано фактори, які сприяли появі й розвитку соло в оркестрі; систематизовано різновиди інструментального соло в музиці з відповідним удосконаленням категоріально-термінологічного апарату; з'ясовано драматургічні функції соло в оркестрі; визначено критерії відбору тембру для соло в оркестрі; конкретизовано завдання виконавця-соліста в оркестрі.

Матеріали дисертації можуть бути використані у навчальних курсах «Читання партитур», «Інструментознавство», «Історія оркестрових стилів», «Симфонічне диригування», «Історія зарубіжної музики», «Історія української музики», залучатись до творчого процесу в роботі диригентів, виконавців-оркестрантів, музикознавців, композиторів.

25 травня 2016 року **Наталія Володимирівна Гнатів** захистила дисертацію **«Тематична організація інструментальних творів Пауля Гіндеміта»**. Роботу присвячено інструментальним творам німецького композитора П. Гіндеміта (1895–1963) в аспекті їх тематичної організації. Дослідження здійснено на основі методики комплексного аналізу інструментального тематизму, що передбачає вивчення його структурної та процесуальної організації. У дисертації розглянуто й систематизовано теоретичні напрацювання у сфері тематизму російського, українського та зарубіжного музикознавства. Це дало змогу уточнити термінологічний апарат, удосконалити методологію аналізу, визначити особливості індивідуально-стильового тематичного аналізу. У роботі розкрито історико-культурні передумови формування тематизму в музиці першої половини ХХ століття та його характерні ознаки. Особливу увагу звернено на аналіз маловивчених композицій П. Гіндеміта та включення їх у загальну панораму інструментального стилю композитора.

Дослідження тематичної організації в інструментальних творах П. Гіндеміта (разом майже 80 творів) дало змогу виявити комплекс характерних ознак мислення композитора в різні періоди творчості та в різних інструментальних жанрах. Тематизм інструментальних творів найповніше відбив індивідуальний стиль композитора в його стабільних елементах та еволюції. З одного боку, інструментальний тематизм П. Гіндеміта демонструє міцний зв'язок його творчості з музичними традиціями минулого, а також з німецькою національною культурою. Водночас, він репрезентує музику П. Гіндеміта як типове явище нового етапу розвитку європейської мистецтва в першій половині ХХ століття.

Відповідно, дисертант визначила і виконала такі завдання: узагальнити та систематизувати теоретичні напрацювання у сфері музичного тематизму; визначити проблемні моменти сучасної теорії музичного тематизму; розглянути тематичну організацію музичного твору в єдності її структурної та процесуальної складових; виділити основні тенденції розвитку тематизму в інструментальній музиці першої половини ХХ століття та накреслити методологічні передумови аналізу її тематичної організації; визначити методичні підходи до аналізу тематичної організації інструментальної музики П. Гіндеміта; дослідити жанрові витоки, конструктивні та стильові особливості інструментального тематизму П. Гіндеміта; здійснити тематичний аналіз інструментальних творів П. Гіндеміта різних жанрів та періодів, визначивши структурні рівні розгляду тематизму; виявити особливості тематичних процесів в інструментальних творах П. Гіндеміта; простежити кризь призму інструментального тематизму особливості індивідуального стилю композитора; окреслити зв'язки тематизму інструментальної музики П. Гіндеміта із загальними тенденціями тогочасного європейського музичного мистецтва.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в курсах теорії, історії музики, аналізу музичних творів, композиції в середніх та вищих музичних навчальних закладах України

29 червня 2016 року відбувся захист дисертації **Наталії Валеріївни Сікорської** **«Клавірна музика бароко в редакціях другої половини ХІХ ст.: становлення історично інформованого виконавства»**. На основі узагальнення емпіричних даних у роботі встановлено факт зародження напряду історично інформованого виконавства у ХІХ ст. (корегується поширена думка щодо його виникнення у ХХ ст.). У становленні історично інформованого виконавства виявлено три фази: підготовчу (перша половина ХІХ ст.) та дві основних (1850–1870-ті; 1880–1900-ті роки). Виконавські стилі Бароко й Романтизму характеризуються як розрізнені єдності специфічних параметрів, відображені в різних системах нотопису. На прикладі 15 барокових творів,

виданих у 28 редакціях другої половини ХІХ – початку ХХ ст., досліджено едиційні підходи доби Романтизму. Відповідно до орієнтації на романтичний чи бароковий виконавський стиль, визначено такі типи редакцій музики Бароко: два основних (адаптаційний та уртекстно-орієнтований) і перехідний (з ознаками обох основних). Визначено ключові постаті у становленні історично інформованого виконавства у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Узагальнено принципи історично інформованого виконавства, збережені та розвинені на етапі його розквіту у ХХ ст. У роботі досліджено специфіку редакторської інтерпретації барокового клавірного виконавського стилю у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., визначену згідно з критеріями історично інформованого виконавства, зокрема: виявлено і комплексно охарактеризовано принципи редагування клавірної музики Бароко, які склалися в добу Романтизму, узагальнено основні положення бібліографії з проблематики дисертації; охарактеризовано музичне середовище ХІХ ст. з погляду тогочасного освоєння барокової музики; з'ясовано історичну перспективу розвитку та сучасні принципи історично інформованого виконавства; систематизовано основні параметри виконавського стилю Бароко, розглянуто їх відображення в системі нотопису; описано особливості клавірного виконавства доби Романтизму та їх відповідність нотній графіці й інструментарію; класифіковано редакційні підходи другої половини ХІХ – початку ХХ ст. відповідно до їх орієнтації на бароковий і романтичний виконавські стилі; перевірено можливість узгодження концепції виконавських стилів ХІХ – початку ХХ ст., викладеної у працях В. П. Чинаєва, з типами редакцій барокових творів доби Романтизму; визначено ключові фігури, які сприяли виникненню історично інформованого виконавства у ХІХ ст.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання в навчальних курсах «Історія зарубіжної музики», «Музична інтерпретація», «Історія виконавства на клавірно-струнних інструментах», «Історія фортепіанного мистецтва». Завдяки залученню у дисертації низки маловідомих барокових протографів та їх редакцій уртекстно-орієнтованого типу розширено базу сучасного виконавського барокового репертуару. Засади історично інформованого виконавства і знання різних типів редакцій дисертант використовує у процесі викладання гри на фортепіано і клавесині задля засвоєння учнями репертуару Бароко, а також у своїй концертній діяльності.

29 червня 2016 року **Костянтин Валерійович Посвалюк** захистив дисертацію «**Творча діяльність Миколи Бердяєва у контексті розвитку виконавства на трубі в Україні (1940–1980-ті роки)**» на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 «Музичне мистецтво». Дисертацію присвячено творчій діяльності видатного представника української школи гри на трубі, заслуженого артиста УРСР, професора М. Бердієва. Це перше дослідження, у якому творчість видатного майстра розглянуто в поєднанні трьох її складових – виконавської, педагогічної, композиторської. Визначено характерні ознаки стилю М. Бердієва у контексті становлення й розвитку виконавської школи кафедри духових та ударних інструментів Київської консерваторії (Національної музичної академії України) імені П. І. Чайковського, здійснено періодизацію етапів життєвого і творчого шляху видатного музиканта.

Дисертант розкрив роль і значення творчості М. Бердієва в контексті становлення й розвитку українського виконавства на трубі, зокрема: систематизував методологічні засади вивчення творчості М. Бердієва як одного з фундаторів сучасної київської школи трубної творчості й виконавства; охарактеризував творчий стиль видатного музиканта і здійснив періодизацію етапів його творчого шляху; здійснив комплексну характеристику виконавської і педагогічної діяльності М. Бердієва, розкрив їх значення для розвитку українського виконавства на трубі; визначив особливості творчості Бердієва-композитора, її жанрові й стильові напрями. У роботі наголошено,

що творчість митця в усіх її складових є вагомим внеском у розвиток українського і світового виконавства на трубі другої половини ХХ століття, а її вивчення і практичне застосування – одним з актуальних завдань сучасного українського музикознавства, педагогіки і виконавства.

Основні положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальних курсах з теорії та історії духового виконавства в Україні, зокрема діяльності представників кафедр мідних і дерев'яних духових інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, а також у курсах «Аналіз музичних творів», «Історія виконавства на духових інструментах», «Історія української музики», «Методика викладання гри на духових інструментах» для музичних навчальних закладів України різних рівнів акредитації. Положення дисертації можуть залучати у своїй творчості й виконавці, які звертаються до творів М. Бердієва, а також педагоги і студенти у класах із фаху «Труба».

На засіданнях **СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ Д. 26. 005. 02** Національної музичної академії імені П. І. Чайковського відбулися захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора мистецтвознавства.

Так, 31 травня 2016 року **Олександр Вікторович Яковлев** захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора культурології за спеціальністю 26.00.01 Теорія та історія культури (культурологія) «**Синергетика регіональних ідентичностей у культурному континуумі України кінця ХХ – початку ХХІ століття**». У роботі обґрунтовано синергетичну парадигму інтеграції регіональних ідентичностей у цілісний культурний континуум України, створено ієрархічну модель регіонального розвитку сучасної української культури, розкрито історико-етнографічні особливості окремих регіонів, проаналізовано специфіку презентації та сприйняття соціокультурної реальності сучасної України в текстах регіонального дискурсу; визначено філософські та культурологічні аспекти осмислення феномена синергетики; розроблено концепцію синергетичної парадигми розбудови культурного простору в сучасній Україні, узагальнено результати дослідження окремих її компонентів на основі цієї методологічної парадигми; розкрито уявлення про культурний континуум України та особливості його трансформацій в умовах світових глобалізаційних процесів; проаналізовано філософські й культурологічні рефлексії понять «ідентичність», «національна ідентичність», «культурна ідентичність»; розглянуто феномен культурної ідентичності в контексті міжрегіонального діалогу, народну творчість та фольклорно-фестивальний рух як чинники синергії культурного континууму України; визначено системні характеристики й показники транснаціонального синергійного проектування; розкрито функції і форми культуротворчих інформаційних технологій на прикладі формування електронного середовища пам'яток української культури; узагальнено сучасний досвід упровадження транснаціональних культурних програм і проектів як засобу консолідації суспільства (на прикладі наукової діяльності НБУВ та НАКККіМ); охарактеризовано пріоритетні напрями і стратегію культурного розвитку регіонів України на засадах синергетичної парадигми, виявлено соціокультурні чинники формування цілісного культурного континууму сучасної України; запропоновано модель культурного розвитку регіонів України у синергетичному вимірі. Наукова новизна одержаних результатів полягає в застосуванні теорії синергетики для осмислення розвитку, трансформації та інтеграції регіональних ідентичностей у цілісний культурний континуум України та консолідації сучасного поліетнічного суспільства засобами транскультурного проектування, побудованого на принципах стратегічного і кластерно-

го планування. Духовну синергетику української культури розкрито з урахуванням діалектики регіональних хронотопів і загальних закономірностей розвитку, культурних цінностей окремих етнонаціональних спільнот і регіонів та їх полілогічних об'єднань у цілісний культурний континуум України – національний образ соборної України в глобалізованому світі початку XXI століття; узагальнено наукові здобутки української регіоніки як актуального напрямку культурології, визначено її роль у формуванні синергетичної концепції розвитку цілісного культурного континууму сучасної України; узагальнено досвід транснаціонального соціокультурного проектування в європейських країнах, зокрема в Україні, під егідою ЮНЕСКО, виявлено шляхи його подальшого розвитку у вимірах синергетики; на прикладі України сформульовано методологічний принцип синергійної тенденції розвитку сучасних етнокультур, поєднаних історико-генетичними й типологічними зв'язками у просторі своїх макрорегіонів. Теоретичні і практичні результати роботи можуть бути використані як методологічна основа для дослідження питань взаємозв'язку людини, етносу, нації в уніфікованому соціокультурному просторі XXI століття, для виявлення етнокультурних резервів і синергетичних ресурсів розвитку суспільства. Теоретичні розробки дисертації можна застосовувати у навчальному процесі.

Тетяна Олегівна Василенко 31 травня 2016 року захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 Теорія та історія культури (мистецтвознавство) на тему: **«Діяльність хору Національного академічного театру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка в період другої половини XX – початку XXI століття: формування виконавської школи (інтертекстуальний аналіз)»**. У дослідженні розкрито процес формування виконавської школи оперно-хорового виконавства в Національному академічному театрі опери та балету України імені Т. Г. Шевченка на прикладі постановок хорових сцен та епізодів у виставах, охарактеризовано втілення феномена художньої відкритості у прочитанні постановниками тексту опери та хорових сцен. Зокрема, обґрунтовано теоретико-методологічні засади феноменів «інтертекстуальність» і «художня відкритість», їх застосування у постановці оперного тексту; визначено особливості школи оперно-хорового виконавства в Національному академічному театрі опери та балету України імені Т. Г. Шевченка, інтерпретації хорових сцен у різних за жанрами і стилями оперних виставах.

Охарактеризовано історичний процес формування виконавської школи, основні етапи діяльності хорового колективу; творчість хорових диригентів, які створювали виконавську школу, сформували виконавський стиль колективу та основні принципи втілення оперного тексту, проаналізовано особливості інтерпретації хорових сцен в операх «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Богдан Хмельницький» К. Данькевича, «Пікова Дама» П. Чайковського, «Ріголетто» Дж. Верді, «Мойсей» М. Скорика. Дисертант застосував джерелознавчий підхід, опрацювавши матеріали архіву Національної опери України, деякі приватні архівні матеріали, а також матеріали української періодичної преси 1905–2014 років. Теоретичне і практичне значення дослідження полягає у можливості використання його матеріалів і висновків у викладанні навчальних курсів із хорознавства та методики роботи з хором, музичної культурології, музичної текстології, музичної інтерпретації, теорії та історії виконавства, а також у створенні спецкурсів із питань інтерпретації оперно-хорових творів. Результати дослідження можуть бути використані у виконавській практиці постановочних труп музичних театрів, оперних студій, а також у практичній діяльності хорових колективів.